

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

פיתוח אחריות אישית וחברתית, והתמודדות עם בריונות

תלמידים לא צנן תלמידים -
כואנו "גיבורי אף"!

מצגת מלווה לערכה (עבור צוותי החינוך)

מטרות:

- קידום אקלים מיטבי בטוח ומוגן בבית-הספר
- קידום תחושת מסוגלות עצמית ועמדה של ערבות הדדית בקרב התלמידים
- פיתוח תחושת שייכות, כבוד הדדי ואחריות אישית וחברתית ומניעת התנהגויות אלימות ובריונות.

קידום אקלים והתמודדות עם אלימות ובריונות:

קידום אקלים בטוח וטיפול באירועי אלימות ובריונות
מחייב התייחסות לשלושה היבטים:

מבנה, סדר ומשמעת:
• כללים ברורים והוגנים
• אווירה תומכת למידה
• ארגון וטיפול פיזי

התמודדות עם
אירועים:
מיפוי, טיפול פרטני
ומערכת

היענות לצרכים, תמיכה
ונוכחות:
• שייכות, כבוד, תחושת בטחון,
מסוגלות, אוטונומיה, מימוש
עצמי
• דפוסי התמודדות של
תלמידים (פניה לעזרה)

מהי בריונות?

בריונות מוגדרת כהתנהגות אגרסיבית מכוונת, הנעשית על ידי קבוצה או יחיד, באופן חוזר ולאורך זמן נגד קורבן שאינו יכול להתגונן בקלות (Smith, et. al, 2006).

נזהה בריונות על פי שלושה קריטריונים:

• ההתנהגות חוזרת על עצמה

• מתרחשת לאורך זמן

• כרוכה בחוסר איזון כוחות בין הפוגע לבין הקורבן

➤ אי-שוויון בכוח פיזי

➤ אי-שוויון במעמד חברתי

➤ פוגעים רבים בקורבן יחיד

מיתוסים שגויים לגבי בריונות

- ✘ בריונות היא חלק נורמלי מהתפתחות ילדים ונוער
- ✘ בריונות היא תופעה תרבותית שלא ניתן למנוע
- ✘ לדווח על התנהגות בריונית זו הלשנה
- ✘ אם תתעלם מהתנהגות בריונית היא תפסק
- ✘ הנפגע והפוגע צריכים ויכולים לפתור את בעיותיהם
- ✘ מבוגרים לא צריכים להתערב באירועי בריונות בין ילדים
- ✘ רוב הילדים לא רוצים לספר למבוגרים על מעורבותם בבריונות
- ✘ בריונות ברשת נפוצה יותר מבריונות מסורתית
- ✘ בריונות גורמת להתאבדות

מניעים להתנהגות תוקפנית ובריונית

- להתנהגות תוקפנית מספר רב של גורמים: ביולוגיים-נוירולוגיים, אישיותיים, משפחתיים, חברתיים ובית-ספריים.
- בריונות יכולה להתרחש כתוצאה מאסטרטגיה לשיפור מעמד חברתי ורכישת כוח בקבוצת העמיתים. למרבה הצער אסטרטגיה זו מוכיחה את עצמה ואכן נמצא שבריונים נתפסים כיותר פופולריים, אם כי לא האהובים ביותר.

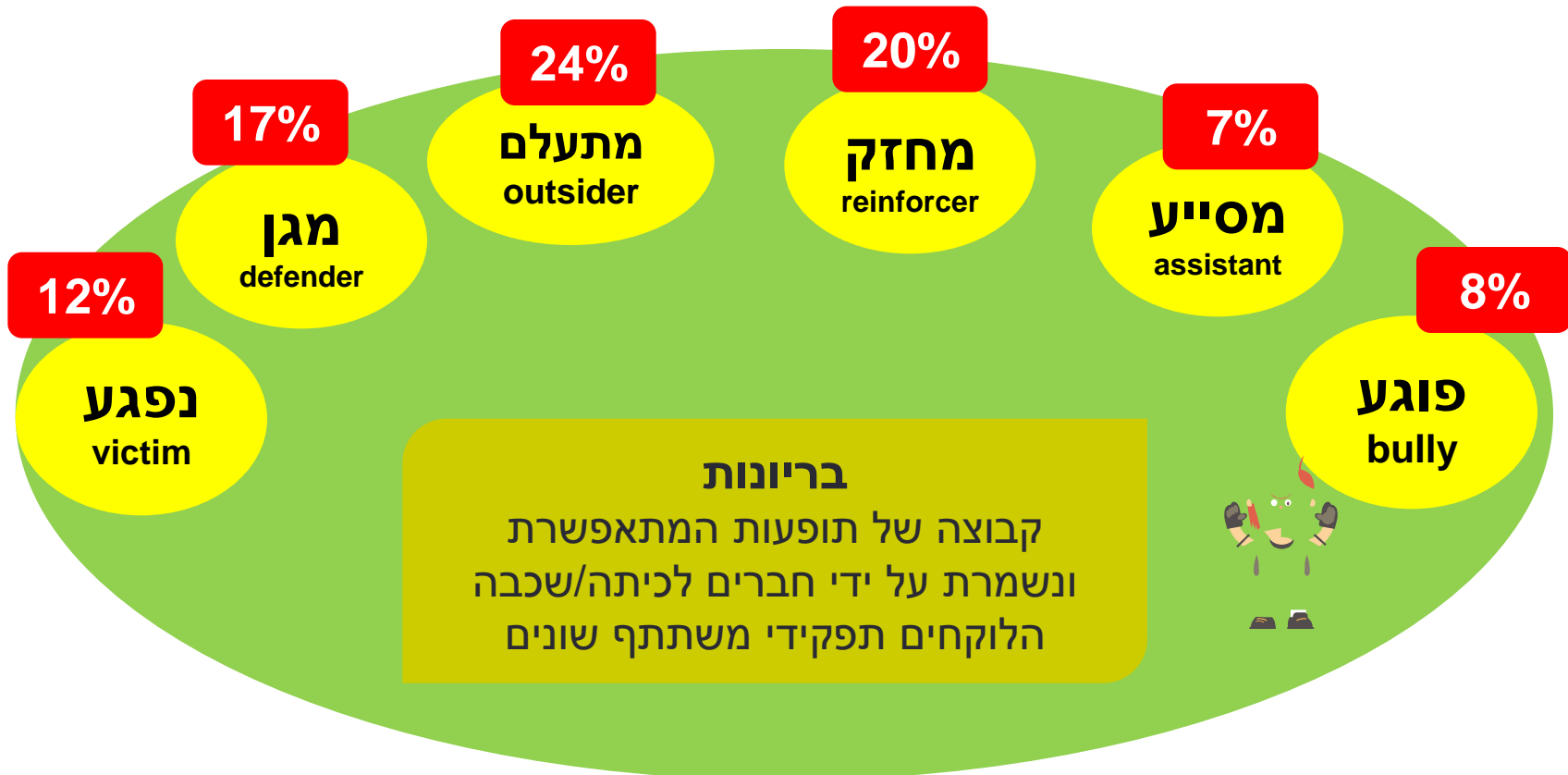
גישת תפקידי המשתתף

- תופעת הבריונות מתרחשת בתוך הקשר חברתי. הבריונות מתאפשרת ונשמרת על ידי חברים לכיתה/שכבה, אשר ממלאים תפקידים חברתיים שונים.
- על-פי גישת תפקידי המשתתף, פגיעה בריונית הינה אירוע רב-משתתפים, שבו מלבד הפוגע והנפגע, גם הילדים האחרים ממלאים תפקיד ומחזקים את הבריונות, אף אם הם מתעלמים או לא נוקטים עמדה.

התפלגות תפקידים בסיטואציה של בריונות

מופו 88% מאוכלוסיית התלמידים במדגם (Salmivalli: from 1996 to 2013)

פירוט התפקידים בסיטואציה של בריונות

- **הפוגע** - יוזם הצקה, פוגע שוב ושוב, מנצל את כוחו, מסית ילדים נוספים להצטרף, מוצא דרכים חדשות להציק לנפגע.
- **המסייע לפוגע ("המחמם")** - תמיד שם... קורא לאחרים לצפות, מלהיט את האווירה, לועג לנפגע, מעודד את הפוגע על-ידי צעקות ומילות הסתה.
- **המחזק את הפוגע ("משתף הפעולה")** - מצטרף לפוגע ועוזר לו, למשל על ידי תפיסה או החזקה של הנפגע.
- **המתעלם** - מעמיד פנים שלא הבחין במה שקרה, מתרחק, מעלים עין, לא עושה שום דבר ולא לוקח צד.
- **המגן** - מדווח למבוגר או מזעיק מבוגר למקום הפגיעה, מנסה לגרום לאחרים להפסיק, מנסה לעודד את הנפגע, מזעיק אחרים לעזור, נשאר שם בשביל הנפגע.
- **הנפגע (הקורבן)** - כלפיו מכוונים מעשי ההצקה והבריונות, חסר בטחון ולעיתים מגיב בתוקפנות או בבכי.

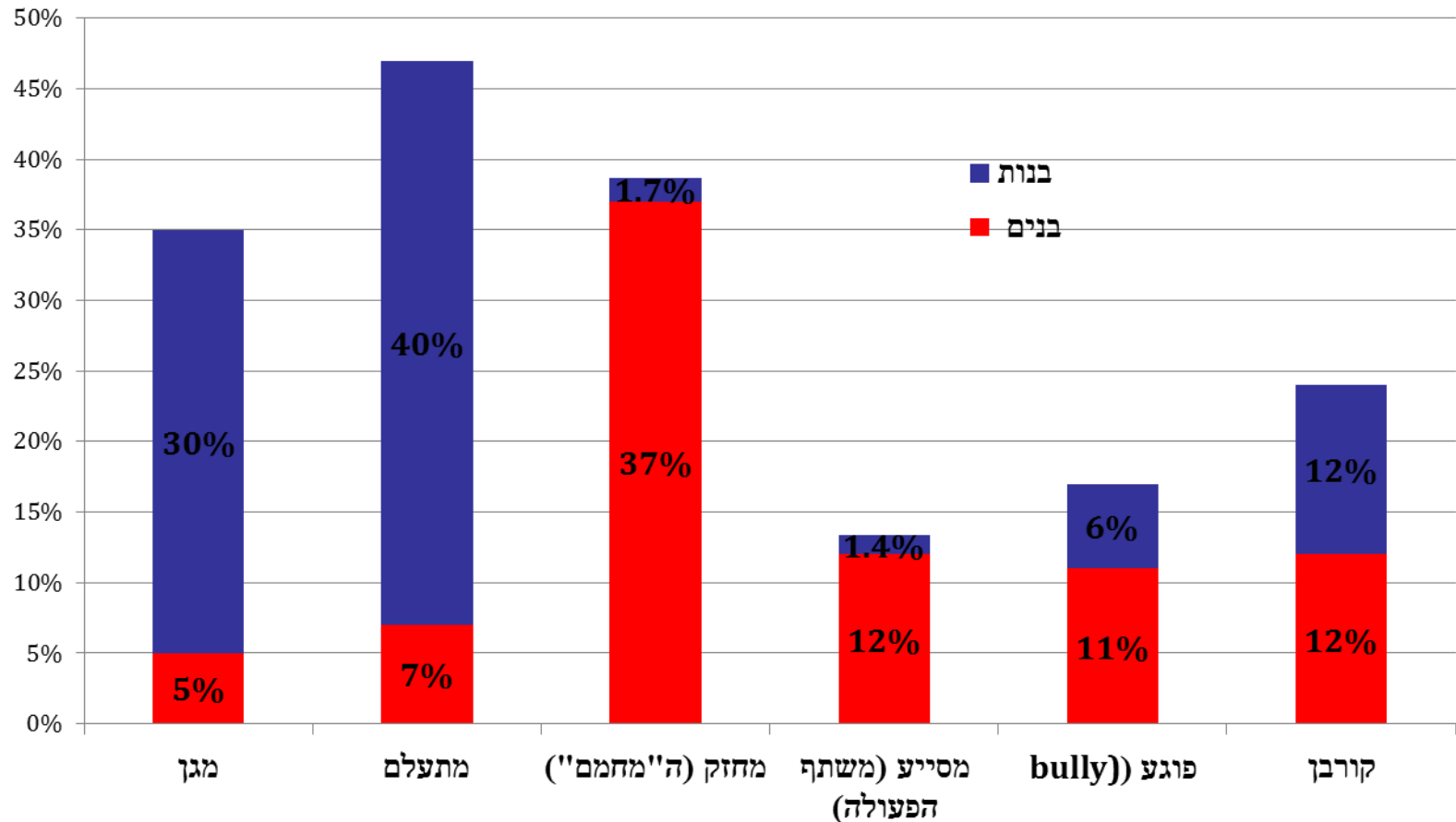
התקבעות תפקידים חברתיים

תפקידים חברתיים = ציפיות חברתיות שפרטים במצב נתון מצופים לקיים.

מיפוי התפקידים: הבדלים מגדריים

בריונות ברשת

התנהגות אגרסיבית מכוונת, הנעשית על ידי קבוצה או יחיד תוך שימוש באמצעים אלקטרוניים של קשר, באופן חוזר ולאורך זמן נגד קורבן שאינו יכול להתגונן בקלות (Smith et al., 2008) והיא דומה באפיוניה לבריונות חברתית עקיפה (הפצת שמועות, חרם וכו').

ביטויי בריונות ברשת:

- העלבה לעג והשמצה בכל האמצעים ובתפוצה גדולה
- הטרדה: שליחת מסרים באופן חוזר ונשנה
- הפצת שמועות למשל, דירוגים חברתיים
- חרם: יצירת סקרי שנאה ופתיחת דף השמצה ברשת החברתית
- הפחדה, איום וסחיטה: איום בהפצת תמונות אינטימיות
- התחזות: למשל, פרסום פרופיל מזויף (fake profile)
- הפצת סרטונים אישיים ברשת ללא רשות (Star war kid)

הקשר בין בריונות מסורתית לבין בריונות ברשת

חוקרים סבורים שבריונות ברשת היא עוד זירת התרחשות לבריונות המסורתית, מעין המשך והרחבה שלה. (Li, 2010) ✓

65% מקורבנות של בריונות ברשת היו גם קורבנות של בריונות מסורתית ו-77% של הפוגעים ברשת דיווחו על מעורבות בפגיעה בבריונות מסורתית. (Hinduja & Patchin, 2010) ✓

הבדלים בין בריונות מסורתית לבריונות ברשת

- **תזמון הבריונות** - רוב הבריונות המסורתית מתרחשת בשעות בית-הספר בעוד שבריונות ברשת יכולה להתרחש בכל שעות היום.
- **הסרת עכבות** – הפגיעה ברשת מאופיינת בריחוק פיזי אשר עלול להביא להסרת עכבות ולהגביר את הסיכוי שיצטרפו לפגיעה כאלה שאינם נוטים להיות מעורבים בבריונות פנים-אל-פנים.
- **מבוגר משמעותי** – ישנה פחות נוכחות והשגחה במרחב הווירטואלי
- **גיל המעורבים**: שיא הבריונות ברשת מתרחשת בכיתות ז-ח לעומת בריונות מסורתית ששיאה בכיתות ה-ו
- **מגדר**: בנות מעורבות יותר בבריונות ברשת בדומה למעורבותן באלימות חברתית (הפצת שמועות, חרם וכו').

הבדלים בין בריונות מסורתית לבריונות ברשת

- ✓ **מעבר בין תפקידים - ברשת מתקיים מעגל קורבנות- בריונות;**
התפקידים החברתיים פחות מקובעים, הסיכוי של הפוגעים להיפגע בעצמם גבוה יותר וקורבנות עלולים לנקוט אף הם בתגובה בריונית. גם המעבר מתפקיד צופה בלתי מעורב לתפקיד שותף לפגיעה מתרחש ביתר קלות
- ✓ **קבוצת הבריונים-קורבנות ברשת – גדולה יותר מאשר בבריונות המסורתית.**
- ✓ **הצופים בפגיעה - מספר צופים גדול, הפגיעה נוכחת ברשת לאורך זמן ואנשים צופים בה לאו דווקא בזמן הפגיעה.**

השלכות הבריונות

קיים קשר מתאמי בין תופעות כגון לחץ, תסכול, בעיות פסיכולוגיות, ירידה בלימודים והיעדרות מבית הספר לבין בריונות.

הטענה לקשר בין בריונות לאובדנות:

- הטענה לקשר סיבתי ישיר בין בריונות לאובדנות אינה מדויקת
- אובדנות נובעת ממצבור סיבות וגורמי סיכון (גורמים אישיים, משפחתיים, ביולוגיים, חברתיים, סביבתיים וכיוב') ולא ניתן להצביע על סיבה אחת הגורמת לאובדנות
- מחקרים מעידים על קשר מתאמי בין התופעות אך קשר זה אינו בהכרח מעיד על קשר סיבתי.
- במחקרי אורך (שבודקים קשר סיבתי) נמצא כי השילוב בין בריונות ופסיכו-פתולוגיה מגדיל את הסיכון לאובדנות.

השלכות הבריונות

- הן הקורבנות והן הפוגעים מצויים במצוקה.
- ילדים שהינם גם פוגעים וגם נפגעים (bully-victim) נמצאים בסיכון הגבוה ביותר להתנהגויות סיכון, לדיכאון ולאובדנות.
- קורבנות לבריונות ברשת דיווחו על דיכאון בשיעור גבוה יותר לעומת קורבנות לבריונות מסורתית.
- קבוצת התלמידים שהינם קורבנות הן לבריונות מסורתית והן לבריונות ברשת נתונים במצוקה הגדולה ביותר.

איך
נתמודד
עם בריונות
בכל
מרחבי
החיים?

כיצד ניתן
לפתח
אחריות
אישית
וחברתית?

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

תכנית התערבות פיתוח אחריות אישית וחברתית, והתמודדות עם בריונות

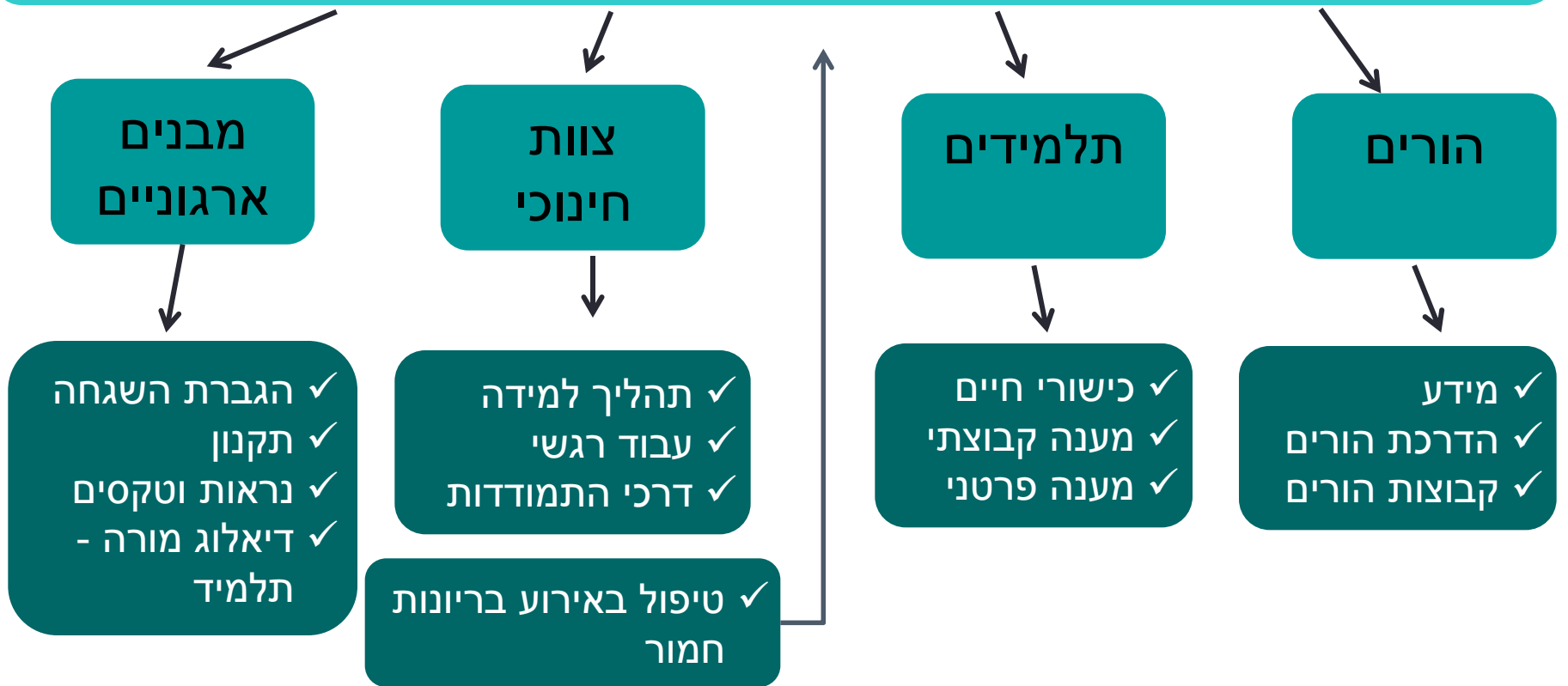
תלמידים לא צנן תלמידים - כולנו "גיבורי אף"!

יש לך "כוחות
אל"
אל תפגע!
אל תשתוק!
אל תעמוד מהצד!

צוות מוביל אקלים (כולל צוות חיים ברשת) – המקדם אחריות חברתית ומניעת בריונות

✓ זיהוי צרכים ומיפויים בתחום **אחריות חברתית ובריונות**
✓ מיצ"ב, אח"מ, דיווחי אירוע, איתור פוגעים ונפגעים וקבוצות מיקוד

התערבות בראיה קהילתית

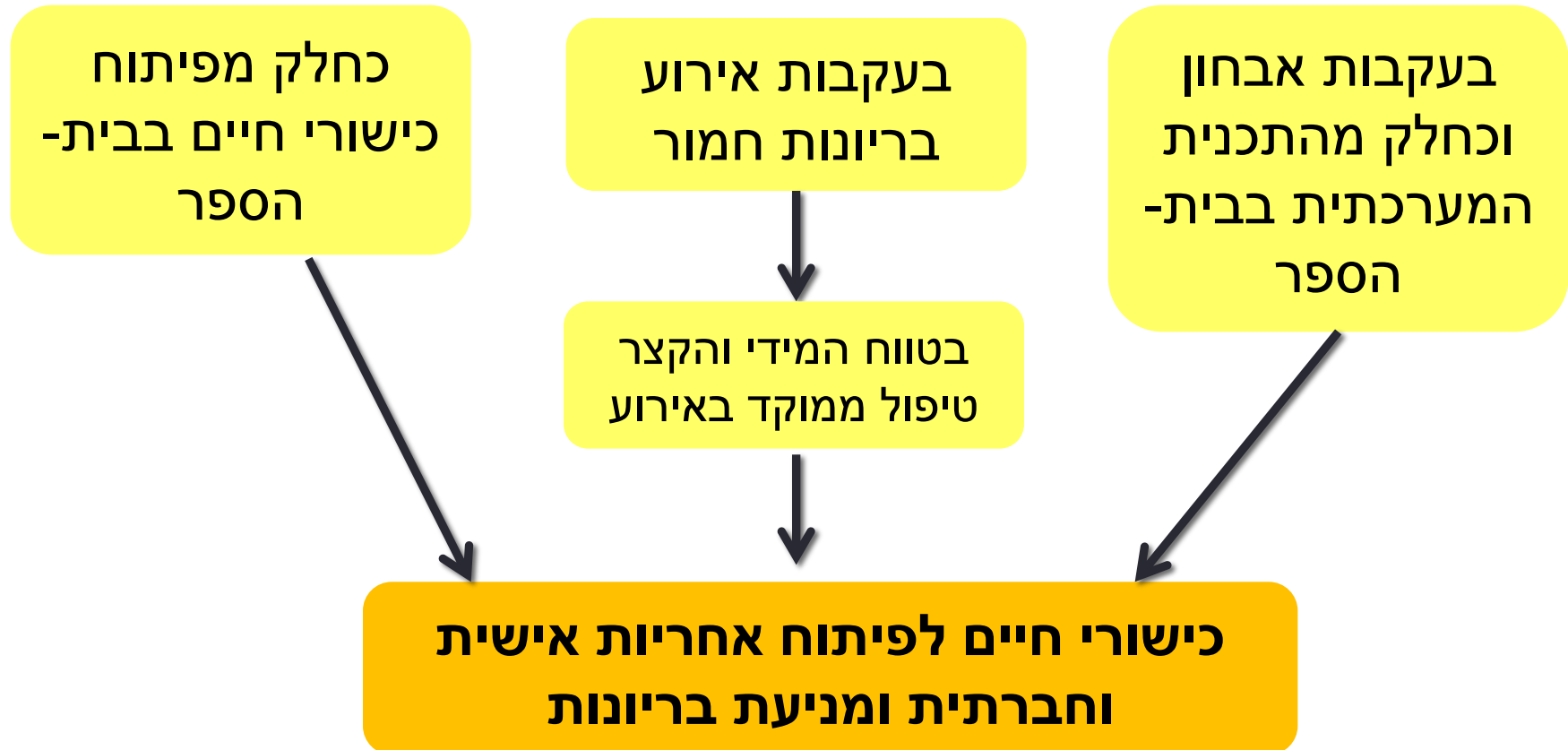
על מנת ליצור התערבות חינוכית בראייה קהילתית-רשותית המתייחסת לכל רצף היום, מומלץ לקיים לאורך השנה מפגשי צוות מוביל אקלים מורחב בשיתוף גורמים משמעותיים בקהילה וברשות כגון: מנהל מחלקת נוער, מנהל תכנית "עיר ללא אלימות", שיטור קהילתי ועוד.

מומלץ לקיים התערבות בנושא גם במסגרות הבלתי פורמאליות-תנועות נוער, מועצות נוער יישוביות, מועדוני ספורט, מתנ"סים וכו')

ניסוח אמנה יישובית לחיזוק אחריות חברתית קהילתית ומניעת בריונות

הפעלת תכנית כישורי חיים בנושא בריונות בבית-הספר

מ.ג.ן

נוכחות

הגברת נוכחות
המבוגרים
המשמעותיים וכן
הגברת אחריות
החברתית בקרב
התלמידים

גבולות

תקנון בית-ספרי
המתייחס באופן ישיר
לבריונות ונקבע
בשיתוף הורים, מורים
ותלמידים

מרחב לדיאלוג

קידום דיאלוג
משמעותי, המייצר
תחושה של קירבה
ואכפתיות בין כל
באי ביה"ס, מעודד
פניה לעזרה ואיתור
מצוקות

מבנים ארגוניים המאפשרים יישום מרכיבי התכנית

שותפות לקידום אחריות

עבודת המורים בכיתה בנושא אחריות חברתית ומניעת בריונות

- המורים ירכשו ידע ומיומנויות להתמודדות עם אירועי בריונות (כולל בריונות ברשת)

- יטמיעו את התקנון בכיתה תוך כדי תהליך ביסוס ערכי

- יעודדו גילויי אחריות בקרב התלמידים

- ידאגו לרישות חברתי מתחדש בכיתה

- יאתרו תלמידים הסובלים מהצקה ומבריונות

- יצרו תנאים המאפשרים לילדים לשתף מבוגרים בסבלם.

- יעודדו תלמידים לקחת תפקידים חיוביים המחזקים חברות ומונעים בריונות

- ישתמשו ב"כוח הקבוצתי" ו"בחכמת הקבוצה" כדי לחזק חברות ואחריות ולמנוע בריונות

שותפות עם הורים

בנושא אחריות חברתית ומניעת בריונות

- ההורים ייקחו חלק בגיבוש תכנית ההתערבות לקידום חברות ומניעת בריונות וישתתפו בקבוצות מיקוד ובצוות היגוי המלווה את התכנית.
- מומלץ לקיים מפגשים משותפים לתלמידים ולהורים לדיון בסוגיות משמעותיות
- מפגש עם ההורים בנוגע לסוגיית תפקיד המבוגר המשמעותי בנוגע לבריונות, דחייה חברתית והתנהלות מיטבית בעידן האינטרנט (ראו [מצגת מתחברים לטוב](#))

פעילות עם תלמידים בכיתה

בנושא אחריות חברתית ומניעת בריונות

- התלמידים ירכשו מיומנויות חברתיות ורגשיות המקדמות חברות, שייכות והתמודדות עם אירועי בריונות במסגרת תכנית "כישורי חיים".
- במסגרת התכנית יודגשו תהליכי פיתוח יחסים בין אישיים בקבוצה, כישורים להתנהגות חברתית יעילה, תחושת שייכות וקשר, חיזוק כוחות הפרט, פיתוח ויסות רגשי ותפיסה עצמית חיובית ופיתוח וערבות הדדית.
- התלמידים יפתחו ויתרגלו מעבר לתפקידים חברתיים המקדמים חברות ומונעים בריונות, יפתחו כלים וכישורים להיות שומרי סף במצבי פגיעה (כולל פגיעה ברשת) וילמדו להשתמש בכוח הקבוצה.

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

בכל
מרחבי
החיים

עקרונות התערבות

תלמידים
מורים
והורים

תכנית ההתערבות תכלול עבודה עם כלל האוכלוסיות בכל מרחבי החיים בתהליך שכולל הפנמת ידע, חיבור אישי ויישום, בנושאי דיאלוג, גבולות ונוכחות,

ידע ומודעות

פיתוח מודעות לגבי:

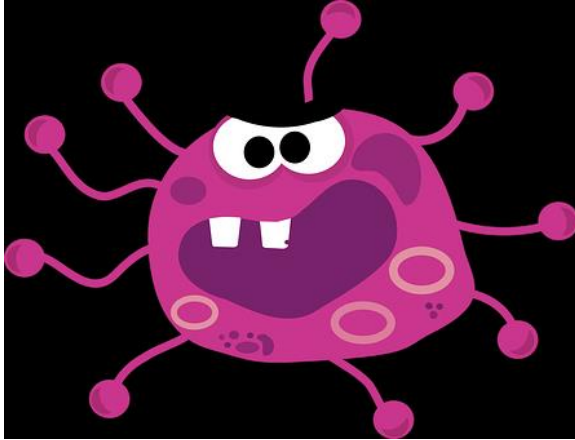
- תפקידים חברתיים, תהליכים בקבוצה כגון נורמות חברתיות, לחץ קבוצתי, קונפורמיות ועוד...
- הפער בין עמדות תלמידים לבין התנהגותם באירועי בריונות.

**"כוחות אל" הם לא כוחות על-
יש אותם לכולנו!**

לכל תפקיד יש תפקיד !

מהיום, כשנחשוב לעצמנו –
"אבל אני לא עשיתי כלום" ...
נבין, שלא לעשות כלום,
זה בעצם לעשות מעשה!

מי, אני? כן, אתה

מי, אתה? כן, אני

חיבור אישי

- עבודה על ביטוי רגשות: אמפטיה, רגישות לחבר בסיכון, התחברות למצוקה (של הנפגע ושל הפוגע)
- בירור צרכים וערכים: תחושת שייכות, תמיכה וערבות הדדית
- עבודה על מסוגלות עצמית, יכולת שינוי, קבלת החלטות וניהול עצמי

**אנו הגיבורים הראשיים
של הסיפורים שלנו**

תרגול התנהגות

- לזהות את הכוח שלנו להשפיע, לתרגל עצירת פגיעה ומתן עזרה
- תרגול שליטה עצמית במצבי קונפליקט וכלים למניעת הסלמה
- תרגול באמצעות צפייה בסרטונים, סדנאות, תרגילי דרמה ומשחקי תפקידים

הכוח לספר
דיווח מציל
לרדת מהסולם

"לא היה הדבר בידי הייתי אופה אפה"

• יש לך "כוחות אל"...

• אל תפגע!

• אל תשתוק!

• אל תעמוד מהצד!

